

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ՈՍԿԻ ԴՂԵԱԿԸ

Դարեր առաջ, Վանայ ծովու եզերքին՝ դղեակ մը կար մեծ ու գեղեցիկ էր ան, ոսկի էին անոր պատերը, ամէն մէկ պատուհանէն լուծք մը գոմէշ կրնար առանց նեղուելու ներս մտնել: Մշտադալար պարտէզներ կոհակ-կոհակ կ'իջնէին դարաստաններէն դէպի վարերը, մինչեւ ծով, որ գմբուխտ ակի մը պէս կը շողար լեռներու ծոցին: Պարտէզի վարդենիներուն վրայ սրտի պէս արիւնոտ ծաղիկներ կը վառէին: Թռչունները հազար գոյնով էին հոն, կ'երգէին այնքան անուշ, կախարդելու չափ ձմեռուան վհուկը, որ չէր համարձակեր հոն մտնել:

Բայց անոնցմէ աւելին՝ գեղեցիկ էր ոսկի մագերով իշխանուհին: Անոր աչքերէն կայծակներ կը փախէին, շրթներէն նուռ կը կաթէր, իսկ մագերէն ծովի պէս լոյս կը վազէր: Կարելի չէր ըսել թէ ամպե՞րը ձգեր էին զինք թէ լեռը ծնած էր զայն: Իսկ իշխանը ցօղի մէջ լուացուած ոսկիի նման էր: Անոր աչքերը խորունկ էին ու փայլուն, հոգիներուն վրայ զով համբոյրի մը պէս դրոշմուող: Պալատին մէջ անոնք չէին զգար իրենց առանձնութիւնը, որովհետեւ կը սիրէին իրար, եւ ժամանակը որ ծանր է ու պահանջկոտ երջանկութեան հաշտոյն, անզօր էր իր ստուերովը կշռելու անոնց ուրախութիւնը:

Քով քովի էին միշտ, լճակներու հայելիին դիմաց, աղբիւրներու սիրտին եւ ծովեզր տանող ճամբաներուն: Զոյգ թռչուններ, շարժուն հոգիները ըլլային կարծէք այդ վայրերու խորհուրդին: Երբ անոնց գլուխները հանգչէին ծառերու բունին՝ կամ մարգերու կուրծքին, երկինքէն կախուած շքեղ օրօրոցի կը վերածուէր պարտէզը: Անոնք կը սիրէին իրար, եւ սէրը սպասումն է աստուածներու խոստումին, այն հեռաւոր էակին, որ մեր ծնունդէն մինչեւ մահ կը քալէ մեր մէջէն՝ տանելու համար մեզ իրեն: Ամէն գարնան իրենց ներսը կը շատնար իրենց ներսը տրոփը բնութեան մեծ ձայնին, բուխքը անպատմելի խորհուրդին, որ մտածումին մէջէն բոլոր երիտասարդ գոյգերուն անձրեւ մը ինչպէս կը ծաւալի, յօրինելու անհուն ոստայնը կեանքին, որմէ բողբոջ մը քնքուշ՝ մանկիկն է մօրը արգանդին:

Լրացած էր իններորդ ամիսը՝ եւ կատարուած խոստումը աստուածներուն: Ուրախութեան սարսուռով կը բացուէին պալատին ծանր դռները, ծառերը մարգարիտներ կը հագնէին եւ թռչուններու երգով կը յորդէր շրջավայրը: Մանչ մըն էր եկողը, աղուոր ու անուշ, որուն օրրանին քով անոնք իրար կը գտնէին եւ կը լեցուէին իրարմով, իրենց մարմիններէն ալ անդին: Այժմ անոնք կ'ուզէին մոռնալ այն ամէնը՝ որ սահող վայրկեանին բերկրանքը չունէր:

Իշխանուհին ծնունդէն առաջ, հանդերձեր էր նորածինին սատափ օրրանը: Մետաքսները բերուած էին Արեւի երկրէն, եւ գոյնզգոյն դիպակները Հարաւէն, հիւսւած կարծէք պարիկներուն մատներով: Իշխանը նորածինին համար պատրաստած էր երեք նժոյգներ, ճերմակ, սեւ եւ կարմիր: Անոնցմէ առաջինը իշխանիկը իր ուսերուն առած պիտի վազէր ծովերու վրայէն՝ եւ անոր պիտի շկրնար հասնիլ եօթ գլխանի հրէշը: Եկորողը՝ հովերուն հետ պիտի մրցէր, բունելու համար եօթ պարիսպներով քաղաքի իշխանուհին, երբ այս վերջինը որսի ելլէր: Իսկ երրորդը՝ զինքը պիտի կրնար

հասցնել դեռ արեւը մայր շմտած, եօթ լեռներէն անդին թառող ոսկեհաւին, որուն երգը կը բուժէր տրտմութիւնն ու մահը հոգիներուն:

Երջանիկ էր իշխանը եւ զուարթ՝ իշխանուհին:

*

Տղան կը մտածէր, տասը գարուններ եկած ու լեցուցէր էին իր մանկութիւնը քաղցրութեամբ եւ շնորհով: Իշխանը կ'ուզէր որ իր զաւակը մարդոց ամէնէն քաջն ու իմաստունը ըլլար: Անոր համար ան իր պալատը կանչեց աշխարհի բոլոր մեծ եւ անուանի գիտունները, դպիրներն ու ասպետները: Անոնք եկան իշխանիկին բերելու մարդերու գիտութիւնը եւ աստուածներու գաղտնիքը:

Պալատ բերուած էր Հարաւի մեծ մոզը, որուն մօրուքը մինչեւ ծունկերը կ'իջնէր եւ որուն իմաստութիւնը շունէր չափ: Ան կը խոստանար իշխանիկին սորվեցնել աստղերու թիւը, հովերուն շարժումներն ու աստուածներու իմաստութիւնը:

Հիւսիսէն եկող ասպետը կը խոստանար իշխանիկը ընել մեծագոյն նետաձիգը, որ պիտի կարենար զարնել թռչունը իր թռիչքին՝ եւ պտուղը իր անկիւնին մէջ: Անոր հարուածէն ոչ ոք պիտի կարենար բուժուիլ: Անիկա ձի նստած պիտի վազէր հովերուն հետ եւ պիտի սուրար երկինքի երեսէն թռչող ասուպի նման:

Լողորդը, Արեւելքի մեծ ծովերուն, որ կրնար իր բազուկներու թափին տակ սանձել կատաղութիւնը ալիքներուն եւ սուրալ աւելի արագ քան շանաձուկը ովկեանին, պիտի մարզէր պայազատը, որ ան փրփուրի պէս կենար ջուրերու խորութեան վրայ եւ կոհակներու կուրծքին:

Վարդերու երկրէն կանչուած մեծ բանաստեղծը, որ գիտէր գաղտնիքը թռչուններու լեզուին եւ ծաղիկներու հմայքին, որուն քնարին տակ աստղերը բոց, եւ հոգիները թեւ կ'աննէին, եկած էր իշխանին բերելու անմեռ կախարդանքը աստուածներու գիտութեան եւ մարդերու երազին:

Երջանիկ էր իշխանը եւ ուրախ իշխանուհին:

Տարիները յաջորդեցին տարիներու: Շինուեցաւ հասակը իշխանիկին, բայց անոր դէմքը, իզձերու կրակէն կը մնար տրտում: Իրիկունները երբ սոխակը կ'երգէր պարտէզներուն մէջ եւ վարդերը արցունք կը թափէին, իշխանիկը կը դողար անձրեւահար ոստի մը պէս: Անոր մորթը տակաւ մեղրի գոյն կը ստանար եւ աչքերուն բիբերը ներս կը քաշուէին, տերեւներուն տակ ծուարած մանուշակի պէս: Հեռուն դղեակէն անդին, լերան կողին, աղուոր գիւղակը կարմիր ցօղի մը պէս ինկած էր անտառի շուքին: Հոն էր իր սիրած աղջիկը, կակաչի մը պէս բացուած իր ցողունին:

Ամէն առտու իշխանիկը ձիով կ'ելլէր դղեակէն, եւ անոր ետեւէն լեռներու մենութեան մէջ նշխարի նման կը ծաթէր աղջիկը: Անոնք իրար կը համբուրէին շագանակներու անտառին մէջ եւ ամէն անգամ փուշ մը կ'ինար անոնց շրթունքներուն մէջտեղը: Աղջիկը թեթեւ էր աշտանակի մէջ գամուած ոսկի ծաղիկի պէս, իսկ իշխանիկը քաղցր ու մեղամաղձոտ, որուն սիրտէն լուսաւոր ու տաք ալիք մը կը բարձրանար, եղերական բոցի նման: Անոնք իրար կը պատմէին այն բոլորը՝ զոր մինակութիւնը կը ներէր: Իրիկուան դէմ, երբ ծառերու տարեւները արին կուլային, անոնք թեւ-թեւի կը դառնային մեծ պարոյրը, որ դեղին գէտի մը պէս կը շրջանակէր կանանչ անտառը:

Յաճախ կը քալէին անլուսին իրիկուններով, երբ մութը երեսներուն դիմակ կը հագցնէր, անոնցմէ՝ որոնց պէտք ունեցած ենք բոլորս մեր կեանքի որոշ պահերուն: Անոնք կը քալէին թեւ-թեւի, երբ բլուրներէն սեւ ճիչը կ'անցնէր շարագուշակ բուրն, պատռուող ճերմակ թուղթի մը պէս, որուն վրայ անտես գիրերով նշուած էր կարծէք ճակատագիրը բոլոր անկարելի ու դժբախտ սէրերուն:

Իշխանիկին ծնողքը որոշեր էին իրենց զակին հարս բերել ծովերէն անդին ապրող թագաւորին աղջիկը, որուն համար կը պատմէին թէ աւելի գեղեցիկ էր քան կապոյտ ամպը ինկած վերջալոյսի շուրերուն: Բայց տխուր էր իշխանիկը, ան այժմ կը շրջէր լեռներու վրայ, անտառներուն խորը, իր սրտին մէջ բռնած սիրոյ ալիքը: Անոր մարմնին շուրջ կը կը ծածանէր ծիրանի պատմուճանը, կարծէք կարմրած արիւնովը իր մորթուած սիրոյն: Բայց ո՞վ է կրցէր պատուել ճակատագրին վարագոյրը, իջեցնելու համար մարդերու հսկայ տառապանքին՝ երբ անոնց հոգին ամէն օր չհատնող երգի մը պէս թրթռացեր էր ինքն իրեն եւ ապրեր զգացումներու ամենէն եղբրականն ու շմեռնողը: Սէրը թունաւոր ծաղիկ մըն է մահուան բաժակին վրայ բացուած:

Ժամանակ մը վերջ, իշխանն ու իշխանուհին զարմանքով նկատեցին թէ ճերմկեր էին իշխանիկին մազերը: Անոր պատանիի բազուկներէն ինկած էր ընդմիշտ աղեղը եւ անոր հոգիէն՝ անվերադարձ նետերը բոլոր փափաքներուն: Անիկա աւերակն էր մայրենի սիրոյն եւ մոխրակոյտը հայրենի փառասիրութեան: Այսպէս կը վարուինք մենք յաճախ մեր ամենէն աղուոր երազներուն հետ, խեղդելով զանոնք մեր մատներով: Բայց առանց պատիժի ոսկին չի թափիր հողերու ցեխին եւ երկինքի բիւրեղէն շինուած քերթուածը արեւի համբոյրին:

Իշխանիկը չէր ուզեր այլեւս ապրիլ, քանի որ չէր կրնար իր կողքին ունենալ այն էակը, զոր երազէր ու սիրեր: Վերջապէս զգալով որ մահը մօտեցած է, փոքրիկ գերեզման մը փորել տուաւ դղեակին պատին տակ եւ հրամայեց ամենէն ճարտար քանդակագործին որ սեւ մարմարով շինէ արձանը անոր՝ զոր այնքան սիրած էր: Եւ երբ մեռաւ իշխանիկը, ուզեց որ իր սիրածին արձանը դնեն իր գերեզմանին՝ որպէսզի անոր ոտքերը յաւիտենապէս հանգչէին իր սիրտին վրայ:

Ո՞վ բոլոր դարերու մեծ սիրողներ, դուք մահուան կը դառնաք երբ ձեր սիրտը, մեծ փորձէն վերջ, կը պարպուի իր ստաշխէնն ու երկնատուր բոյրը փնտռելէ, եւ գտնելէ յուսահատ՝ մարտերու պարտէզէն կը հեռանաք գլխիկոր: Ու մեծ պատարագէն վերջ, անմխիթար գիշերին մէջ կը հաւատաք թէ սիրոյ աստուած մը երկնքի դռները պիտի բանայ ձեր աչքերուն: Ո՞ր սիրողը չմորթեց իր տարփանքի աղաւնին եւ անոր արիւնոտ վերադարձը չսպասեց: Ո՞վ ճակատագիր բոլոր մեծ ու խորունկ սէրերուն:

ՀՈՒՐԾԱՄ

(«Միոն», 1977, ԾԱ. Տարի, Մայիս-Յունիս, Թիւ 5-6, Էջ 133-135)

